

**Ofşor biznesinin dünya iqtisadiyyatında rolu və respublikamızda onun
inkışaf perspektivləri**

Aytən Əsədova,
Azərbaycan Dövlət Neft və
Sənaye Universiteti magistrantı

Rəyçilər: Mirzə Rzayev,
iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Rahim Sadıqov,
iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

*Məqalədə göstərilir ki, müasir dövrdə biznes fəaliyyətinin inkışafına bir sıra amillərin təsiri vardır ki, bunlardan da ən başlıcası iqtisadi mühit və onun liberal prinsiplərə uyğunlaşma səviyyəsidir. Xüsusilə iqtisadi-
inzibatçılığın yüksək səviyyədə olduğu ölkələrdə sahibkarlıq subyektlərinin öz fəaliyyətlərini mənfəət qazanmaq baxımından daha əlverişli zonalara transfer etmələrini bu aspektdən qiymətləndirmək lazımdır. Həmin zonalar vergi öhtəliklərinin minimum səviyyədə olması ilə investisiya cəlbediciliyinin*

yüksəlməsi və sahibkarlar üçün digər mühüm təşviq elementlərinin mövcudluğu ilə xarakterizə olunur. Məqalədə, həmçinin ofşor biznesinin dünya iqtisadiyyatında və ölkəmizdəki inkişaf perspektivləri barədə də bir sıra tövsiyələr verilir.

Açar sözlər: ofşor mərkəzləri, biznes fəaliyyəti, investisiya qoyuluşu, vergi güzəştləri, liberal iqtisadiyyat, beynəlxalq vergitutma, iqtisadi siyasət, qeyri-neft sektoru, tənzimlənmə azad iqtisadi zona, xarici şirkətlər

Ключевые слова: оффшорные центра, бизнес-деятельность, инвестиционные вклады, налоговые льготы, либеральная экономика, международное налогообложение, экономическая политика, нефтяной сектор, регулирование свободная экономическая зона, иностранные организации

Keywords: offshore centers, business work, investment, tax concessions, liberal economy, international taxation, economic politics, non-oil sector, regulation free economic zone

Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatına keçidlə bağlı bir sıra biznes qurumlarının və vətəndaşların biznes fəaliyyətinin inkişafına rəvac verildi. Belə ki, müasir dövrdə biznes fəaliyyətinin

inkişaf etdirilməsi, formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi cəmiyyətin tərəqqisini təmin edir. Belə ki, biznes fəaliyyətinin genişlənməsi cəmiyyətin iqtisadi inkişafının yüksəlməsinə öz töhfələrini verir.

Son illər azad iqtisadi zonaların tərkibində ofşorların dünya iqtisadiyyatında rolu və əhəmiyyəti gün keçdikcə artır.

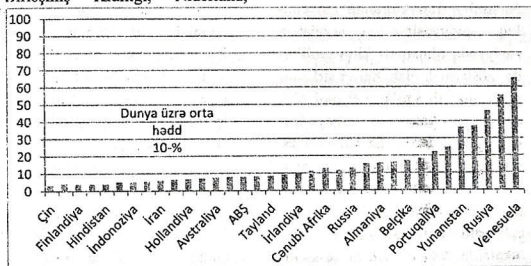
Məlum olduğu kimi, «offshore» termininin ingilis dilindən hərfi tərcüməsi «sahildən uzaq yerləşən» məkan, yer mənasında işlədilir. Ofşor mərkəzlərindən istifadənin başlıca məqsədi müəssisənin həm fəaliyyət göstərdiyi, həm də yerləşdiyi ölkədə vergi öhdəliklərinin minimumlaşdırılmasıdır. Bu məqsədə yüksək vergi qoyma səviyyəsi olan ölkələrdən qanuni yolla gəlirlərinin, dövriyyələrinin, əmlakının ya bütün hamısını və ya bir hissəsini başqa ölkəyə çıxartmaq vasitəsilə nail olunur.

Dünya iqtisadiyyatında müasir tendensiyalardan biri kimi, 2000-ci illərin əvvəllərindən bu günə kimi ofşor bölgələrin coğrafi məkan

olaraq geniş miqyası əhatə etdiyini görürük. Belə ki, ofşorların çox hissəsi hazırda Avropada və Karib regionunda yerləşir. Avropada olan ölkə və ofşor ərazilər – Macarıstan, Andorra, Hərsmi, Danimarka, Latviya, İrlandiya, Kipr, Lixtenşteyn, Lüksemburq, Madeyra, Malta, Monako, Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı, Niderland,

Fransa, İsveçrədir. Beynəlxalq vergi planlaşdırılması sxemlərində Fransanın, Almaniyanın və Rusiya Federasiyasının vergi qoyma sistemlərinin xüsusiyyətlərindən istifadə oluna bilər.

Avropada olan ölkə və ofşor ərazilərin ümumi sistemini aşağıdakı şəkli-sxemdə görmək olar.

Şəkil 1. 2017-ci ildə ölkələr üzrə ofşorların ÜDM-də payı-%lə

Mənbə: Wind Europa

Ofşor zonaların hazırkı şəraitdə ən cəlbedici məqamlarından biri onun dünya iqtisadiyyatında maliyyə resurslarının sərbəst hərəkəti üçün yarada bildiyi imkanlardır. Belə ki, bəzi ölkələrdə kapitalın sərbəst hərəkəti üzrə geniş məhdudiyyətlər mövcuddur. Bu işə biznes amilinin inkişafına mənfəət təsir göstərir.

Ofşor zonalar kapitalın beynəlxalq hərəkəti zamanı itkilərin minimallaşmasını təmin etməklə bu istiqamətdə investisiyaların sürətlənməsinə də zəmin yaradır. Maliyyə əməliyyatları haqqında məlumat verilməsi tələbinin olmaması böyük miqdarda kapitalın müxtəlif ölkələrə köçürülməsini sürətləndirir. Ofşor zonaların

əkəriyyəti ÜDM istehsalında iqtisadiyyatın mühüm sahələrinin nisbi geriliyinin müşahidə olunduğu rəqabət mühitinə təsir edən mənfəi amillərin mövcud olduğu kiçik ölkələrdə daha çox inkişaf edir. Analoji vəziyyətin formalaşmasına təbii resursların məhdudluğu, əhalinin demografik strukturunda iqtisadi fəallığın, əhalinin sayının yetərsizliyi, istehsal infrastrukturunun mövcudluğu səviyyəsinin arzulanan səviyyədə olmaması kimi amilləri də göstərmək olar. Xarici şirkətlər üçün güzəştli şərtlərin tətbiqi ölkəyə investisiyaları cəlb etməyə imkan verir ki, bu da, öz növbəsində, sənayeni inkişaf etdirməyə yanaşı, bir sıra hallarda əhalinin sayını artırmağa, ixtisaslı kadrları ölkəyə cəlb etməyə imkan yaradır. Bəzi ölkələrdə ofşor biznes ölkənin gəlirlərinin yarından çoxunu təmin etməklə bərabər, ölkə əhalisinin əsas hissəsini işlə təmin edir. Ofşor zonalar bu ərazilərdən istifadə edən təsərrüfat subyektlərinə aşağıdakı üstünlükləri verir: vergi güzəştləri, azad fəaliyyət, praktiki olaraq valyuta nəzarətinin olmaması, rezidentlərlə istənilən xarici valyuta ilə əməliyyatların aparılması imkanı, xərclərin elə yerində silinməsi, maliyyə əməliyyatlarının anonimliyi və

məxfiliyi (narkobizneslə əlaqəli və ya digər şübhəli əməliyyatlar zamanı dövlət orqanlarına izahat verilməsi tələb olunur). Bu zaman zonanın daxili borc kapitalı bazarı rezidentlərin hesablarından tacrid edilir.

Müasir dövrdə ofşorlar inkişaf səviyyəsindən asılı olmayaraq, yetərli imkan və şərtlər formalaşdığı halda, həm inkişaf etmiş ölkələrdə, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə biznes inkişafı üçün əlverişli zəmin yaradır. Lakin bir sıra dövlətlərin idarəetmə sistemi ofşorların inkişafı üçün daha geniş imkanlar vad edir: Kanada, Lixtenşteyn, Lüksemburq, Malta, Monako, Niderland, Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı, ABŞ, Fransa, İsveçrə və Yaponiya. Dinamik inkişaf edən ölkə və ofşor ərazilərə aşağıdakılar aiddir: Bermuda adaları, Baham adaları, Barbados, Britaniyanın Virciniya adaları, Hernsi, Cobollütariq, Honkonq, Cersi, Qərbi Samoa, Kuk adaları, Malayziya, Sinqapur.

Ofşor biznesin yaradıldığı ölkələrə müsbət təsiri ilə yanaşı, müəyyən mənfəi təsirləri də mövcuddur: ofşor zonaların çatışmazlıqlarına aşağıdakıları göstərmək olar:

- bu zona daxilində fəaliyyət göstərən şirkətlər rəqabət qabiliyyəti yüksək olmayan və beynəlxalq keyfiyyət standartlarından uzaq məhsulların istehsalına "taşviq" olunurlar;

- zonanın yaradılmasına xarici investisiyalarla müqayisədə daha çox vəsaitin sərf olunması;

- qeyri-müəyyənliyin yüksək səviyyəsi, zonanın gələcək fəaliyyəti barədə dəqiq iqtisadi proqnozların mümkünsüzlüyü,

- zona daxilində tətbiq edilən güzəştlər faktiki olaraq ofşorun qeydiyyatda olduğu ölkədə digər iqtisadi subyektlərə diskriminasiya yanaşmanı meydana çıxarırlar;

- zonanın layihələşdirici və təşkilatçılarının qarşıya qoyduqları məqsədlərin çoxluğu və aydın olmaması nəticəsində yaranan güzəştlərin zonada fəaliyyətin bütün növlərinə və bütün subyektlərə əsassız olaraq tətbiq olunması və s.

Dünya iqtisadiyyatında mühüm rola malik bu azad iqtisadi zonaların respublikamızda yaradılmasının mümkünlüyünü qiymətləndirərkən bəzi nüanslara diqqət yetirmək vacibdir. Son on beş ildə ölkə itisadiyyatında əldə olunmuş dinamik makroiqtisadi

göstəricilərin fonunda, xüsusilə bölgələrlə Bakı şəhəri arasında inkişaf göstəricilərinin bir qədər qeyri-proporsional olduğunu görürük. Xüsusilə istehsal olunan ÜDM-nin 70% artığının Bakı-Abşeron iqtisadi bölgəsinin payına düşməsi, biznes subyektlərinə yatırılmış investisiyaların 80%-dən artığını, vergi yığımlarının isə 80-85% yaxınının məhz paytaxt və onu əhatə edən bölgələrin payına düşməsi ölkə iqtisadiyyatında bu disproporsiyanın aradan qaldırılması üçün mühüm elementlərdən biri kimi azad iqtisadi zonaların yaradılmasını zərurətə çevirir. Bu aspektdə 17 mart 2016-cı ildə cənab Prezident İlham Əliyev Bakı şəhəri Qaradağ rayonunun Ələt qəsəbəsində yeni Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanının ərazisi daxil olmaqla azad ticarət zonası tipli xüsusi iqtisadi zonanın yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında imzaladığı sərəncam əhəmiyyətli bir iqtisadi addım kimi qiymətləndirilməlidir. Ələt qəsəbəsində yaranmaqda olan yeni Azad İqtisadi Zona (AIZ) beynəlxalq yük daşıma və Avropa-Asiya logistika zəncirlərində aparıcı rol oynamaqla yanaşı, yerli istehsalın təşviqi, "Made in

Azərbaycan brendinin dünya üzrə tanınmasında müstəsna xidməti olacaqdır. Ələt iqtisadi zonasının Bakı və onu əhatə edən bölgənin iqtisadi yüksəlişinə təkan verməklə yanaşı hesab edirik ki, respublikanın digər bölgələri üçün də əhəmiyyətli gəlir mənbəyinə çevriləcəkdir.

Hesab edirik ki, Azərbaycan Respublikasında bu tip zonaların yaradılmasının zərurətini bir sıra mühüm məqamlara uyğun olaraq əsaslandırma bilirik:

- inkişaf etməkdə olan ölkələrin ixrac istehsal zonalarının yaradılması təcrübəsi, həmin ölkələrin inkişafında mühüm rol oynayır və bu meyil respublikamız üçün də məqbul sayıla bilər;

- azad iqtisadi zonanın müvafəqiyəti dövlətin dəstəyindən və ən yüksək səviyyəli idarəetmədən asılıdır və işdə dövlət resursları kifayətedicidir.

- ölkənin daxili bazarını yüksək keyfiyyətli mallar, ilk növbədə idxalı əvəz edən mallarla zənginləşdirməkdə azad iqtisadi zonaların yaradılması müvafəq nəticələr verəcəkdir;

- bu zona daxilində rəqabət imkanları məhdud olan kiçik və orta biznes subyektləri öz fəaliyyətlərini sağlamlaşdırmaqla

öz bizneslərini daha da inkişaf etdirmək imkanı qazanacaqlar və s.

Məqalənin elmi yeniliyi.

Məqalədə ofşor biznesin dünya iqtisadiyyatında və ölkəmizdə rolu və yeni inkişaf perspektivləri ilə bağlı bir sıra yeni ideyalar, müddəalar, tövsiyə və məsləhətlər irəli sürülür. Məqalə müəllifi ofşor biznesin inkişaf perspektivləri ilə bağlı bir sıra proqnozlar da verir. Bunları məqalənin elmi yeniliyi kimi dəyərləndirmək olar.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən kiçik bizneslə məşğul olanlar, məhdud məhsuliyətli cəmiyyətlərin rəhbərləri, iqtisadçılar və bu sahədə tədqiqat aparənlər faydalana bilərlər.

Nəticə etibarilə qeyd etməliyə ki, milli iqtisadiyyatın yeni formalarından olan ofşor biznesinin inkişafı, formalaşdırılması, təkmilləşdirilməsi və onun perspektiv imkanları barədə qeyd olunanlar bu sahədə məşğul olan müəssəsislər üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. İmran Rzayev. *Beynəlxalq vergi tutmada ofşor mexanizmlərin tətbiqi*. Bakı, 2006.

2. *Офшоры в глобальной экономике: мировой опыт и российские реалии*. Документ Цен-

тра ситуационного анализа PАН (научный руководитель академик Евгений Примakov), 2012.

3. www.forbes.com

Айтен Асадова
Роль оффшорного бизнеса в мировой экономике и перспективы ее развития в Азербайджанской Республике
Резюме

Существует ряд факторов развития деловой активности в наше время, наиболее важными из которых являются экономическая среда и ее адаптация к либеральным принципам. Особенно в тех странах, где уровень экономического управления находится на высоком уровне, необходимо оценить с этой точки зрения, что субъекты предпринимательства переносят свою деятельность в более благоприятные зоны с точки зрения прибыльности. Эти зоны характеризуются тем, что налоговая нагрузка находится на минимальном уровне и повышается привлекательность инвестиций и наличие других перспективных элементов для предпринимателей.

Ayten Esedova

The Role of Offshore Business in the World Economy and its developing perspectives in Republic
Summary

It is shown in the article that there are influential of some factors to the development of business work in modern age, the most important of them is economic environment and the level of adaptation to liberal principles.

Especially in the countries where the economic administrative is in high level, it is necessary to appreciate from this aspect that the transform of their activities of possessor subjects from the point of view getting a profit.

The same zones are defined with increasing enlist investment in the minimum level of tax commitment and existence of other important agitation elements for possessers.

It is also given advise in the article about developing perspectives offshore business in world economy and in our country.